

УДК 021(477)(06)

Микола Зніщенко,
генеральний директор Київської обласної бібліотеки для дітей,
заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук

Ярмаркуємо, аналізуємо, пропонуємо (нотатки з V Всеукраїнської науково-практичної конференції "Бібліотека і книга в контексті часу")

З 12 по 13 квітня 2011 р. у приміщенні Національної парламентської бібліотеки України (далі — НПБУ) відбувся цікавий бібліотечний захід, що виник із головної бібліотечної теми року під назвою "Бібліотека і право". Науково-практична конференція в НПБУ зібрала широке коло учасників — від директорів районних ЦБС, директорів регіональних бібліотек рівня підпорядкування Мінкультури України, комунальних бібліотек, до спеціалістів галузевих відділів Мінкульту.

Ще з часів колишнього СРСР були закладені підвалини змісту роботи бібліотек, які вважалися ідеологічними помічниками КПРС, тобто тодішньої влади і тодішньої єдиної керівної партії. З отриманням Україною незалежності у 1991 р. мало що змінилося у змісті роботи бібліотек. Вони, як і раніше, готові впливати на виховні, навчальні та дозвілєві процеси українців. До названих процесів додалися духовні, гуманітарні та інформаційні напрями в діяльності бібліотек різних рівнів.

Варто зазначити, що колектив НПБУ старанно підготувався до цього масштабного заходу і запропонував учасникам серію цікавих за змістом доповідей. Генеральний директор НПБУ Т. Вилегжанина у виступі на тему "Бібліотеки і правове інформування" розкрила зміст роботи бібліотек різних регіонів України щодо їхньої діяльності у забезпеченні правового змісту в інформаційній роботі книгозбірень, а також щодо створення правових інформаційних центрів при бібліотеках.

Цікавими за змістом були виступи співробітників НПБУ: Н. Бойко, завідувача сектору, "Роль центру правової інформації та правової громадської приймальні у задоволенні потреб користувачів НПБУ"; Т. Богуш, головного бібліотекаря, котра зосередилась на висвітленні теми "Бібліотека і правова інформація: користувач, ресурси, послуги"; Н. Розколупа, вчений секретар, розкрила зміст шляхів реорганізації роботи публічних бібліотек, акцентуючи увагу на їхніх правових аспектах.

Виступи колег із регіонів були, як завжди, змістовні, з прикладами щодо їх діяльності у "правовому полі", із посиленням на місцевий колорит та місцеві можливості. Л. Бабій, директор Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка, порушила тему "Центр правової інформації в бібліотеці: досвід створення та функціонування".

Змістовним був виступ Г. Гуцол, заступника директора Державної наукової установи "Книжкова палата України ім. І. Федорова", тема якого — "Проект формування національного газетного фонду України". Це новий напрям діяльності Книжкової палати України і він заслуговує на увагу, адже сприяє формуванню національної свідомості співвітчизників.

Не залишилися поза увагою учасників конференції виступи Г. Кириченко, заступника директора НПБУ, "Політика, право, Інтернет: проект Навчально-інноваційної бібліотеки"; В. Рокитнянської, директора Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, "ХДНБ як інформаційний та просвітницький центр з правознавства".

На цій науково-практичній конференції один із виступів був присвячений запобіганню корупції. Після нього в аудиторії закипіло, наелектризувалося повітря. Виявляється (із виступу), що бібліотеки не матимуть права займатися фандрейзингом, отримувати різного роду спонсорські допомоги, у тому числі на книги і на відрядження, на ремонти, масові заходи тощо — бо це вже, "по-їхньому", називається "корупцією". Нею ж невдовзі вважатиметься робота в бібліотеці, лікарні, ЖЕКу членів з однієї сім'ї. А чому не трудовничою династією, якою прийнято гордитися? Це було обійдено увагою.

Фахівцям зі стажем і життєвим досвідом цей виступ навіяв багато сумного із недалеких часів колишнього СРСР, адже замість того, щоб прийняти закон про меценатство, на світ витягують страшилки для закладів бюджетної сфери і культури зокрема.

Варто зазначити, що цей виступ молодого фахівця "боротьби" з корупцією був підданий критиці з боку учасників конференції. Однак він є пересторогою всім закладам культури, що для них можуть настати ще гірші часи, ніж нині. Цю тему так і хочеться закінчити словами Лесі Українки: не по конях, а по голублях, або ж Довженковими: не туди б'єш...

Учасникам конференції було роздано проект-документ під назвою "Порядок формування базової мережі закладів культури органами виконавчої влади та органами самоврядування". Лаври Герострата й нині не дають спокою деяким особам, що нібито розуміються в галузі під назвою "культура і мистецтво". Однак автори різних проектів у законодавчій сфері залишаються невідомими. Їхніх прізвищ ніхто не знає. Насторожує висунута ними пропозиція про ліквідацію юнацьких бібліотек — як головної державної, так й обласних для юнацтва, увівши їх до складу ОУНБ.

Жодного дня не пропрацювавши ані в сільській, ані в будь-якій іншій бібліотеці, ці "герої" роблять свою руйнівну справу і довершують так звану "розбудову" бібліотечної галузі. Двадцять п'ять років тому у колишньому СРСР спостерігався розквіт бібліотечної справи в Україні, яка входила до СРСР. Інститути культури готували висококласні професійні кадри бібліотекарів і науковців, бібліотекознавців, книгознавців, бібліографознавців. З усього світу до нас їхали вчитися організації та управління бібліотечною справою. З розпадом СРСР почався занепад цієї галузі в Україні.

Не зумівши майже нічого позитивного створити в нормативно-правовій та законодавчій сфері, що стосується бібліотечної справи, підготовки кваліфікованих фахівців для бібліотек України, деякі горе-керівники взялися переколювати, перелицьовувати, скорочувати...

А в цей час у колишніх республіках СРСР, а нині в країнах Балтії, у Білорусі бібліотеки, отримавши державну підтримку, сягнули рівня книгозбірень Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії, Німеччини. А у нас і на 20 році незалежності самі лише експерименти: маємо бібліотечного переродження у вигляді клубу-бібліотеки, меморіалу-бібліотеки, музею-бібліотеки тощо. Всі бібліотекарі сьогодні вже переконалися в тому, що працівники такого "симбіозу", як і методисти з бібліотечної роботи, не отримують надбавки за вислугу років та надбавки згідно Постанови КМ № 1073, а бібліотечний стаж рахується за 0,25 або 0,5 посади. Будь-який клубний працівник керує бібліотекарем... До речі, там, де розформовано колишні ЦБС, а їхні бібліотеки стали власністю міст, методичні відділи, утворені при райвідділах, не можуть надати дієвої методичної допомоги через відсутність районної бібліотеки.

Маємо нібито непоганий Закон України "Про інформацію", Конституція України гарантує її громадянам вільний доступ до інформації. Але це гарантія без гарантії. Адже для мешканців невеликих населених пунктів цей доступ досить проблематичний.

Прочитавши статті проекту під назвою "Формування базової мережі закладів культури органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування", можна констатувати, що бачимо на поверхні його недосконалості, а саме:

Стаття I. Загальні положення. У п. 15 ані словом не згадуються положення Конституції України, різних законодавчих актів про інформацію та доступ до неї.

Стаття II. Порядок формування базової мережі закладів культури загальнодержавного рівня. Кидається у вічі, що немає ніякої згадки про Постанову КМ № 510 від 30.05.1997 р. про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, бібліотечно-інформаційними послугами. Виникає запитання: хто дотримувався того реєстру бібліотек, що був зроблений під згадану постанову Кабміну?

П. 2.6 розв'язує владі руки для закриття бібліотек. Краще закрити бібліотеку, ніж привести її в належний стан. Нічого церемонитись з бібліотекарем: у службу зайнятості його — от і вирішення проблеми.

Стаття III. Порядок формування базової мережі закладів культури місцевого рівня. У п. 3.1.2 ані слова про громадські слухання про необхідність або непотрібність бібліотеки в населеному пункті. В Україні у порівнянні з 1991 р. закрыта майже кожна третя бібліотека.

П. 3.1.4 унеможливає його виконання сільськими бібліотеками. Як мовиться, далі в ліс — більше дров. Який "Статут" може бути у сільської бібліотеки, яка юридична особа? Яка Державна реєстрація для сільської бібліотеки? Мабуть, невідомим "проектантам", які вирости в селі і мають там міцне коріння, але через певний збіг обставин опинились у столиці, з оболонських чи трощинських квартир видніше. Як на мене, було б досить рішення сільської ради про реєстрацію сільської бібліотеки.

У п. 3.2 розділу "Етап переліків закладів культури базової мережі місцевого рівня" пропонують уточнювати кожних три роки, але при цьому не зобов'язують місцеві органи влади удосконалювати, зміцнювати матеріальну базу бібліотек, забезпечувати їх привабливий вигляд тощо.

Через три роки жодного слова про громадські слухання, рішення місцевих рад про "вилучення" із списків бібліотек... Місцеві ради тільки затверджують списки, не вивчають причини, не виправляють погані умови — а, як статистика, тільки те і роблять, що "затверджують" списки.

Згідно положень постатейних пунктів, місцеві органи влади не несуть ніякої відповідальності за підпорядковані їм заклади культури.

Може, такий погляд у "проектантів" на зміст роботи рад різних рівнів.

Певний оптимізм випромінюється у положеннях з 3.2.1.1 до 3.2.1.5. Розглянемо розділ 3.2.1 під назвою "Доповнення переліків закладів культури базової мережі місцевого рівня", в якому зазначається, що бібліотеки після "реінкарнації" можуть бути поновлені в "реєстрі". У цьому проекті зовсім незайвим було б розробити положення про оплату праці бібліотекарів у книгозбірнях різних рівнів, а саме — від національної до сільської. Сьогодні існують надто великі розбіжності в оплаті праці бібліотекарів. Так, бібліотекар національної бібліотеки отримує зарплату вищу, ніж директор обласної універсальної наукової бібліотеки, інших обласних установ. Також бажано було б нарешті "скинути ярмо" за кількісними показниками — розкряпачити бібліотекарів від книговидач і кількості читачів.

На жаль, у розданому учасникам семінару проекті ця пропозиція, не раз оприлюднена бібліотечною спільнотою, так і не знайшла відображення. Тож є всі підстави вважати, що новий проект положення — точнісінька копія чинних постанов, чимало з яких сягають корінням ще в радянське минуле.

Учасники конференції направили авторам "проекту" свою точку зору на їхній проект і свої пропозиції. Чи дійдуть вони до душі і серця авторів "проекту" — час покаже.

Певна надія на якісь розумні дії з боку управління, які керують бібліотечною справою, з'явилася завдяки постійній участі у роботі конференції заступника міністра культури України — В. Лісничої й Л. Нікіфоренко — начальника відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Мінкульту України. Здається, вони пройнялися проблемами, що мають місце в бібліотечній галузі.

Підсумовуючи викладене, варто констатувати: незважаючи на те, що колективи бібліотек будь-яких рівнів намагаються "годити" владі, вони все ж щоразу отримують при нагоді "щиглика" у вигляді скорочень штатів, закриття, доведення до неможливості існування. Для різного роду порівнянь бажаних напрямляю до щорічних зведених статистичних звітів, які видає НПБУ. Самотужки, якщо маєте знання з арифметики, зробіть порівняння між 1991 р. і станом на 3.12.2010 р.

Що це за процес у бібліотечній Україні: регресивний, прогресивний чи реверсивний — поживемо, побачимо. А поки маємо 20 років нестабільності у бібліотечній справі. І це при тому, що багато "бібліотечного народу" поперебувало у капіталістичній Європі, Азії, Америці.

Після спілкування з колегами маю інформацію про непривабливий стан речей у багатьох регіонах України. А тим часом розробляються "проекти", які аж ніяк не покращують життя бібліотекам. Для цього достатньо проаналізувати статистичні збірники за період 2004—2010 рр., щоб переконатись у непривабливому стані речей як у столиці України, зразковому колись бібліотечному Києві, так і в інших регіонах країни.

Серед заходів конференції — "Ярмарок інноваційних бібліотечних послуг та електронного врядування", який відбувся в національному центрі ділового та культурного співробітництва "Український дім". Вважаю за необхідне зазначити, що Національна бібліотека України для дітей приблизно десять років тому запровадила такий ярмарок на виїзних самітах директорів обласних бібліотек для дітей. Останній із них відбувся на базі Херсонської ОБД. Співорганізатори ярмарку — програма "Бібліоміст", Мінкультури України, УБА, Програма сприяння парламенту, що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), відділ преси, освіти і культури Посольства США в Україні. На

ярмарку було представлено майже 40 бібліотек з різних регіонів України. Всі учасники отримали унікальну можливість презентувати свій спектр інноваційних послуг. Найякравішими були стенди Херсонської обласної бібліотеки для дітей (директор — заслужений працівник культури України А. Бардашевська), міська ЦБС ім. Ш. Кобера, В. Хоменка з м. Миколаєва, (директор — заслужений працівник України Н. Семілет), Миколаївська ОБД (директор — Т. Жайворонюк), Національна бібліотека України для дітей (директор — Герой України А. Кобзаренко)

Загалом серед учасників ярмарку було велике представництво від бібліотек Київської області. Наприклад, неабиякий інтерес проявила до "ярмарку" директор Богуславської ЦБС Т. Косюшко — заслужений працівник культури України.

Бібліотечна Київщина, маючи сталу бібліотечну галузь, оптимістично дивиться у майбутнє. Свідченням тому є моральна і матеріальна підтримка культурної галузі губернатором Київської області А. Присяжнюком, фінансовими органами області та обласним управлінням культури.

На Київщині розроблені і затверджені програми на подальше зміцнення матеріально-технічної бази бібліотек, по-

повнення книжкового фонду, соціального захисту працівників культури. Головне, що розроблені нами програми фінансуються. Все це породжує певний оптимізм у роботі головної бібліотеки Київської області — Київської обласної бібліотеки для дітей (директор — М. Зніщенко) та Київської обласної бібліотеки для юнацтва (директор — Г. Сорока).

Тож не дивно, що бібліотеки Київської області стали привабливими для інвесторів. Наприклад, гранти у 2011 р. виграли Бородянська ЦБС (директор — Г. Некрутенко), Броварська ЦБС (директор — заслужений працівник культури України Л. Кошелева). У 2010 р. гранти отримали Володарська ЦБС (директор — Н. Кубасова), Білоцерківська міська ЦБС (директор — заслужений працівник культури України П. Красножон), Богуславська ЦБС (директор — заслужений працівник культури України Т. Косюшко).

І останнє. У 2011 р. свій 145-річний ювілей святкує НПБ України. Тож найщиріші вітання від усієї бібліотечної громадськості України всьому колективу бібліотеки та її директору — Т. Вилегжаніній. Зі святом Вас, дорогі колеги!

Надійшла в редакцію 27 квітня 2011 року